

УДК 132.001.57(73)

І. В. Живоглядова, канд. філос. наук, доц., КНУТШ

РАДИКАЛІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ І СУЧАСНА АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛЬ КУЛЬТУРИ

Проаналізовано сучасне культурне обличчя США, його формування на основі творчої радикалізації європейського досвіду освоєння людського ціннісного простору, а також – американського досвіду перетворення способу мислення в спосіб життя. Характеризуються цементуючі визначальники американського способу життя і мислення, а саме: прагматизм, індивідуалізм, моралізм, їх специфічне виявлення в різних сферах культури.

Ключові слова: американська культура, європейський досвід, людська індивідуальність, демократичні цінності, індивідуалістична культура, прагматизм, масовізація культури.

Анализируется современное культурное лицо США, его формирование на основе творческой радикализации европейского опыта освоения человеческого ценностного пространства, а также – американского опыта преобразования способа мышления в способ жизни. Характеризуются цементирующие определители американского способа жизни и мышления, а именно – прагматизм, индивидуализм, морализм.

Ключевые слова: американская культура, европейский опыт, человеческая индивидуальность, демократические ценности, индивидуалистическая культура, прагматизм, массовость культуры

Analyzes the contemporary cultural face of the United States, its formation, based on the radicalization of European experience in the creative development of the value of human space and, after that, it analyzes the American experience of transformation of the way of thinking into the way of life. It is characterized by cementing the determinants of the American way of life and thinking – namely, pragmatism, individualism, moralism, a commitment to democratic values.

Keywords: American Culture, the European experience, human individuality, democratic values, individualistic culture, pragmatism, popular culture.

Сучасне людство зіштовхнулося з проблемами соціально-культурного, політико-економічного, екологічного характеру таких масштабів, що від їх вирішення залежить саме його існування. Складність їх вирішення пов'язано з тим, що знаходження компромісу між економічною глобалізацією і традиційною політичною культурою та інститутами, національними традиціями ускладнюється наслідками впливу тенденцій крайнього прояву індивідуалізму, конформізму, уречевленості в умовах затвердження споживацької культури. Мета статті – аналіз сформованої на території Нового Світу моделі взаємозв'язків, взаємовідношень людини з природним і соціальним середовищем, яка визначила і визначає величезний спектр соціально-економічних, політичних, морально-правових, художньо-естетичних, екологічних проблем сучасного світу як Америки, так і європейського континенту. Модель суспільства з індивідуалістичною культурою, культурою споживання і бізнесу, демократії та лібералізму. Суспільства, культура якого – своєрідне протистояння індивідуалізму і суворої ієрархізації порядку, вільного підприємницького духу і меркантилізму. Власність, індивідуалізм, права і громадянські свободи людини – головні питання, навколо яких розвивалася історія культури Америки.

Своєрідність Сполучених Штатів Америки полягає у тому, що на цій величезній території планети розташувалася країна світу, історія якої постала зразком можливостей цивілізованого людства у сфері творення культурного простору і часу. За кілька століть народився і змужнів своєрідний державно-культурний організм, велика цивілізація, існування якої суттєво розширило межі планетарної свідомості. Людство зіштовхнулося з неординарним досвідом становлення могутньої нації на основі асиміляції матеріальних і духовних здобутків трьох культур, сформованих у надрах різних цивілізацій: культури аборигенів Північноамериканського континенту, європейських традицій білих поселенців та африканської культури. Поєднання множинності етносів і рас, що знаходилися в стані постійного напруженого взаємотягіння і суперництва, надало цим культурам особливої енергетики, неповторного динамізму взаємовикликів.

Культура Нового Світу народжувалася переважно на англосаксонській ціннісній основі, сформованій у надрах західноєвропейської культури. Освоєння Північноамериканського континенту багаточисленними носіями євро-

пейських культурних традицій і системи цінностей залучило Америку до складу європейської цивілізації, яка дуже швидко внаслідок набуття культурою Нового Світу самобутнього обличчя, що почало активно змінювати характер культур-джерел, перетворилася на євроамериканську цивілізацію. Створюється певний культурний регіон, в якому розвиваються дві могутні культури – американська і європейська, об'єднані затвердженням самоцінності людської індивідуальності, непохитної віри у свободу особистості, демократичні цінності та затвердженням активного творчого підходу до життя.

Події, що відбувалися на Північноамериканському континенті, свідчили про появу своєрідного культурного організму, що був народжений в ситуації відсутності власного історичного минулого, гомогенного населення. Але все ж таки мова не йде про появу принципово нової цивілізації, соціально-економічне і духовне обличчя якої кардинально відрізняється від європейського, формується на запереченні і протистоянні останньому. Формування і досягнення культурної автономії відбувалося за рахунок радикалізації європейського досвіду.

Історія та зміст розвитку американського суспільства та культури засвідчували, що людство мало справу не з копією, нехай оригінальною, іншою цивілізацією. Історія культурних трансформацій європейсько-північноамериканського світу – від соціально-економічних змін до інтелектуальних перетворень – це історія від "європеїзації" Америки до "американізації" європейської культури.

З XVII століття територія Північноамериканського континенту стає місцем великого експерименту цивілізаційного людства, західноєвропейської культурної експансії. Використання цього досвіду визначалося як специфічними природно-кліматичними, географічними, соціально-економічними та етнонаціональними умовами англоамериканської цивілізації, так і особливостями метрополії. Спадок західноєвропейської культури (британської зокрема), важливою складовою якої стали здобутки Ренесансу, був сприйнятий неоднозначно, зі всіма суперечностями, що характеризували ментальність колоністів.

Процес автономізації особи, розпочатий Відродженням, європейська модель діяльній, активній людини, особи, яка пізнає і виявляє себе, оточуючий світ через свої конкретні перетворюючі дії і їх результати, усвідомлює себе через відмінність від інших, на американському ґрунті радикалізуються, набувають межового ха-

рактеру. Прагнення населення Америки до самоідентифікації на різних етапах історії реалізувалося з різним ступенем усвідомленої спрямованості на формування і виявлення цієї самотності.

Америка постала не просто формою засвоєння європейської культури. Криза ідеалів, що була спричинена неможливістю їх реалізації в межах європейського простору, знайшла вирішення в безпосередній матеріалізації утопічних проєктів в американському способі життя (утопія свободи, рівності, верховенства права, суспільної злагоди, багатства). Він став своєрідною ілюстрацією формування нового суспільства, цементуючим визначальником устрою якого було затвердження прагматизму і моралізму.

Ідеологія молодого американської буржуазії ще на початку формування американської державності, використовуючи просвітницький ідеал "нової людини", вірячи в розум як засіб удосконалення суспільства та його громадян, запропонували розглядати окремого індивіда як самостійну соціально-економічну одиницю. Найкращою формою самодійснення вважалося надання людині більшої свободи для реалізації дій, котрі диктуються її розумом. Бо ніхто, крім самої людини, не знає, що для неї – добро, а що – ні. При цьому можливий крайній індивідуалізм стримується утвердженням суспільного стандарту "корисного громадянина", особисті успіхи якого мають бути співмірними з обов'язками перед суспільством, де свобода є передусім рівністю можливостей. Сформовані наприкінці XVIII століття, ці ідеї стали одним з основних компонентів культури національної самосвідомості американців.

Своєрідність формування у народонаселення Америки почуття і усвідомлення ідентичності полягала у тому, що на відміну від європейців, воно в певному сенсі мало іншу природу. Ідентифікація себе з країною, з єдиною національно-культурною спільнотою ґрунтувалася переважно не на єдності мови, історичних коренів походження, культури, але на основі отожднення себе з політичними ідеями та інститутами, з громадянством і відповідними правами. Переплавка європейських культурних традицій поєднувалася з прагненням знайти власне обличчя, самотне, неповторне. XX століття – час культурного піднесення Америки – унікального прикладу досвіду перетворення образу мислення в спосіб життя. Те, що було напрацьовано європейською свідомістю, про що мріяли в Європі, в Америці отримало шанс на реалізацію. Американський геній діловитості, винахідливості дозволяв вибирати прагматичні наслідки з всього, що плекала на протязі довгої історії Європа.

Історія Америки не знала тих випробовувань, що припали на долю європейських народів: ні жорстокої іноземної навали, ні феодалних міжусобиць, ні кривавих релігійних війн, ні революційного насилля. За виключенням Громадянської війни, історія формування національної американської єдності була пов'язана зі спрямуванням моральної, фізичної і соціальної енергії на вирішення перш за все економічних проблем та проблем національної самостійності. Америка не знала тягара відродження після історичних катастроф, який відчули більшість європейських народів. Ця специфіка суттєво вплинула на формування ідеї винятковості, високої самооцінки нації, що підкріплювалася конкретними результатами науково-технічного прогресу, зростанням економічного та культурного впливу США на розвиток всього світу.

США, на відміну від Європи, яка в XX столітті постійно переживала революційні та воєнні події світового масштабу і такі ж саме за масштабами труднощі економічного та культурного відновлення, швидко затвердили своє домінування в світовому просторі за рахунок

використання світових ресурсів і ринку для збуту власної продукції. Постійні коливання між станами розквіту і стабільності, застою і депресії не завадили поступовій розбудові американського суспільства.

Стабільні темпи зростання економічної могутності США забезпечувалися розвитком науки і техніки. Творча дієздатна енергія американців внаслідок відомих культурно-історичних причин в XX столітті спрямувалася у сферу техніки, економіки і науки. В результаті США, збагачені не тільки власним культурним досвідом, але й інтелектуальними ресурсами Європи, перетворилися на могутнього визначальника світового культурного простору. У зв'язку з посиленням соціальної ролі науки активізується розвиток як природничо-технічних наук, так і гуманітарних. Фундаментальні науки розвиваються за рахунок державної підтримки, створення приватних наукових фондів. В результаті значні успіхи досягнуті в сфері освоєння космосу, в галузі авіації, автомобілебудування, медицини, математики, фізики, біогенетики. Не випадково, більшість науковців – лауреатів Нобелівської премії XX століття – американці. Технологічний, підприємницький характер американського мислення визначив здобутки в сферах комп'ютерної та комунікаційної технологій, в розвитку економічної теорії, соціології, психології. Зміни соціально-культурного клімату визначили діапазон і коливання філософських умонастроїв – від прагматизму, неореалізму, критичного реалізму до персоналізму, неотомізму.

Культь нації як соціальний міф, народжений ще революційною війною за незалежність, на протязі всієї історії Америки був визначальною складовою її інтелектуального і економічного прогресу. Американський оптимізм ґрунтувався на непохитній вірі у власну виключність як народу – обранцю, який несе світу культуру свободи, рівності, демократії, вірі в Америку, яка відрізняється від іншого світу, що заплутався у власній штучності, розбраті, близькістю до природного порядку речей. Парадоксальність американського способу мислення полягала в поєднанні міфологічних образів нації – "вибранця", в певній мірі унікальної самітності і нації – місіонера, рятівниці, визволительки.

Американський оптимізм підтримувався усвідомленням невичерпаності можливостей формування відкритого суспільства, реалізації основних принципів офіційної міфології США, таких символів американської культури, як культурний плюралізм, свобода думки, різноманіття етносів та релігійна терпимість, демократизм політики, освіти, високий рівень життя, не зважаючи на те, що практика не завжди засвідчувала спроможність жити відповідно ним. Ці демократичні цінності в якості моделі образу національної культури складають дотепер головну частину культурного "експорту" Америки.

Постулювання США свого прагнення до відкритого світу з єдиним культурним простором співіснує з їх підвищеною увагою до "національної безпеки", забезпечення якої прив'язувалося до наявності і пошуків її ворогів. Непохитна віра у власну винятковість і відкритий егоїзм (який в якості межової форми індивідуалізму час від часу виявлявся і керував думками і діями американців) заважали вибудовувати нормальні рівноправні взаємовідносини з іншими країнами і народами.

Втілення американського проєкту суспільства рівних можливостей спричинило появу чергового соціального міфу – США – "плавильного казана", країни плюралізму, релігійної і національно-етнічної терпимості. Історична реальність засвідчувала, що все не так однознано і містить у собі велику долю бажаного ніж дійсного. Ще А. Лінкольн відзначав, що американська держава розвивалася, постійно знаходячись у стані напівсвободи і

напіврабства. Новим континентом надавалися необмежені можливості переважно для білої західноєвропейської людини протестантського віросповідання. В II половині XX століття в США як багатоетнічному суспільстві відбулися радикальні зміни. Перш за все вони стосувалися кардинальних зрушень в культурній гегемонії англо-протестантської еліти за рахунок ренесансу афроамериканських, латиноамериканських та азійських етнічних груп. Це торкнулося навіть мовної ситуації, особливо на півдні США, де поряд з американською, англійською мовами в побуті майже нарівні співіснує іспанська, поширюється китайська. Тому більш адекватним по відношенню до реальності культурного плюралізму в Америці видається елітичне поширене в останній час визначення "миска салату" як метафора до культурного простору, спільного для різних національно-етнічних угруповань з яскраво виявленою своєрідністю.

Релігійність американців в XX столітті розвивалася як в руслі офіційних релігій, так і в нетрадиційних формах. США стали світовим центром протестантизму з величезною кількістю самостійних церков, організацій і сект. Поряд з цим популярними, особливо серед молоді, стають нетрадиційні нові культу, позаконфесійні, позацерковні об'єднання, вірування з характерними східно-містичними запозиченнями. Використання ресурсів релігії, властиве США, відродження релігійності сучасної Америки, посилення уваги до особистісних елементів віри як реакція на культурний нігілізм, анархію в сфері моралі, сприяли оновленню ціннісного ресурсу американської культури, динамізм якої несе у собі небезпеку духовного споживачтва.

Високий рівень американського життя забезпечив безперервне виробництво-штамування культурних артефактів, створення своєрідної культури – індустрії бажань. З одного боку, ці процеси дозволяли соціально зростати і досягати успіху представникам різних верств і етнічних груп населення. З іншого – американська культура XX століття засвідчує зростання процесів деіндивідуалізації. Автономне цілісне "Я" розчиняється в незчисленній кількості масок і ролей. Формується ілюзорна модель свободи нового типу, звільнення від усього раціонально організованого, інституціалізованого. Стихийність, імпульсивність дій і безпосередність почуттєвих реакцій поряд з відчуттям розриву зв'язків з традиційними цінностями в ситуації народження і масового розповсюдження нових культурних символів без національного і соціального обличчя дозволило людині не тільки відчувати безпосередній зв'язок з усім людством. Формується модель людини, яка, не маючи власної стійкої системи ідеалів і цінностей, стає настільки підвладною зовнішнім впливам, орієнтованою на відповідність зовнішньо визначеним стандартам, що під маскою стереотипів губить свою індивідуальну визначеність. Життя перетворюється на нескінченні експерименти, значення яких кожного разу нівелюється здійсненням наступних новацій.

Динамізація, прискорення темпів життя народжує нове почуття часу. В XX столітті особиста свобода у володінні часом, який можна регулювати своєю діяльністю, в ситуації усвідомлення кінцевості особистого земного існування перетворилася на несвободу необхідності жити і доводити своє право на існування в ритмах, що нав'язуються ззовні. Час мислиться як дещо матеріальне. Відповідно, страх його загубити перетворює життя американця на змагальність, позбавлену смислів. Потреба в індивідуальних досягненнях перетворюється на страх не встигнути за іншими, бути першим лише для того, щоб не бути гіршим за інших.

Зміни американського суспільства на початку XX століття сприяли формуванню соціокультурних умов

активного розвитку масовізації культури таких, як індустріалізація економіки, значне збільшення масштабів імміграційних процесів, стрімка динаміка розвитку засобів комунікації (радіо, друкованої продукції, кінематографу). Реалії американського життя II половини століття засвідчили формування інформаційного технологічного характеру суспільства, що виявився в зростанні масової свідомості, в кардинальних зрушеннях в сфері демократизації культури. Розвиток багаточисленних каналів засобів масової комунікації, продуктів американської кіно-, музичної та книжкової індустрій, телебачення обумовив швидкі темпи "американізації" європейського інформаційного культурного ринку. Розвиток науки і техніки спричинив серйозні зміни у звичаєвій свідомості, яка дуже швидко опанувала нові невербальні комунікативні засоби. В умовах американського мультикультурного і багатонаціонального досвіду кінематограф, поряд з іншими формами трансляції інформації, зорієнтованих переважно на зорове сприйняття (наприклад, культура перфоменсу) виявилися найбільш результативними у пошуках універсальної мови міжкультурного спілкування. Поряд з візуальними засобами спілкування тільки музика могла конкурувати в якості універсального засобу подолання мовних, етнічних і соціально-культурних меж, максимально розширюючи простір культурної компетентності американського населення (особливо в умовах постійних імміграційних процесів). Масова культура, особливо її видовищні мистецькі форми, стали могутніми засобами акультурації. Видовищність стає ознакою, смисловим акцентом не тільки мистецьких, але й – спортивних, навіть політичних подій. Рушійною силою економічного і культурного прогресу стає реклама в якості дієвого засобу формування суспільних потреб, спрямування і регуляції споживчого ринку.

Культурне піднесення торкнулося всіх сфер художнього життя Америки. Іновативний характер американської культури виявився в розвитку літературних жанрів, особливо роману, популярність яких вийшла за межі Нового Світу. Творчість С. Льюїса, Ю. О'Ніла, Т. С. Еліота, В. Фолкнера, Е. Хемінгуей, Е. П. Колдуелла, Дж. Стейнбека, Ч. Мілоша, А. Азімова, Т. К. Вулфа, Дж. Райта та ін. поставили крапку на питанні художньо-культурної оригінальності США. Література як художня, так і наукова масово друкується в світі переважно на американському варіанті англійської мови. Для світової культурної спільноти центром, світовою столицею мистецтв, сучасної музики, танцю, балету, драматургії став Нью-Йорк з величезною кількістю театрів, музеїв, картинних галерей, бібліотек.

Сучасне світове мистецтво завдяки США збагатилася абстрактним експресіонізмом, хепенінгом, фотореалізмом, мінімалізмом, мистецтвом графіті. Сучасна архітектура неможлива без внеску американських архітекторів (Л. Салівен, Ф. Л. Райт, Е. Саарен, Г. Ян), сучасний театр – без творчості американських драматургів (О' Ніл, А. Міллер, В. Сароян, Е. Олбі, Н. Саймон, С. Шепард), світ кіно – без Фр. Ф. Копполи, Дж. Люкаса, С. Спілберга. Видатні світові музиканти, композитори і диригенти Л. Бернстайн, Дж. Гершвін, Дж. Левін, І. Менухін, Л. Мазель, Дж. Кейдж, Г. Макдермот – громадяни США. Театри як драматичні, так і музичні, мистецькі центри, музичні і хореографічні школи, асоціації, як правило, існують за рахунок переважно не державних фінансів, а добровільного приватного фінансування. Більшість американців вважає за належне підтримувати власними матеріальними внесками культурно-художні організації, центри. Традиційними залишаються організації безкоштовних суспільних концертів за участю як

аматорів, так і світових знаменитостей. Популярність концертів симфонічної музики не менша, ніж бейсболу. Артистична, авторська і слухачька свобода забезпечуються величезною кількістю любительських і професійних оркестрів, наявністю як класичної, так і експериментальної музики. Американська поп-музика перестала бути лише національним явищем. Початковий шок і неприйняття її Європою (особливо джазу, рок-н-ролу) змінилося на захоплене наслідування. Творчо засвоючись, поп-музика стає інтернаціональним явищем.

Сучасна американська модель культури – динамічне, мультикультурне суспільство, модель, що є результатом раціональної організації, яка не завадила внутрішньому протиріччю свого культурного "продукту". Популярність і впливовість американської культури підкріплювалася не лише її економічною могутністю. Світ, як і колись, приваблює "американська мрія", "філософія надії" на існування суспільства з загальним високим рівнем життя, з необмеженими можливостями реалізації прав і свобод людини.

Надійшла до редколегії 23.03.12

УДК 17:001.12; 1:3; 001.8:3

В. В. Машкін, асп., КНУТШ

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ЕТИКИ МОДЕРНУ

Сучасні етичні дослідження характеризуються принциповою поляризацією підходів до визначення внутрішніх меж теоретичної етики та сфери її практичного застосування. Нові соціокультурні умови теоретизування спонукають до пошуку нових методологічних підходів для вирішення актуальних проблем сьогодення. В цьому контексті є необхідним узагальнення методологічного підґрунтя модерної етики, як основи для сучасного етико-філософського дискурсу.

Ключові слова: етика, модерн, нормативність, моральний суб'єкт, цінності, просвітництво, класична етика, свідомість.

Современные этические исследования характеризуются принципиальной поляризацией подходов к определению внутренних границ теоретической этики и сферы ее практического применения. Новые социокультурные условия теоретизирования подталкивают к поиску новых методологических подходов для решения актуальных проблем современности. В этом контексте является необходимым обобщение методологических основ современной этики, как фундамента для современного этического-философского дискурса.

Ключевые слова: этика, модерн, нормативность, моральный субъект, ценности, просвещение, классическая этика, сознание.

Modern ethical researches are characterized by principal approaches polarization of defining the inner boundaries of the theoretical ethics and its practical application sphere. New social and cultural conditions of the theorize process prompt to search for new methodological approaches to solve actual present problems. In this context it is necessary to summarize the methodological substratum of modern ethics as the base for modern ethical and philosophical discussion.

Keywords: ethics, modern, normativity, moral subject, values, enlightenment, classical ethics, consciousness.

Сучасний стан розвитку культури в академічних гуманітарних колах найчастіше визначається із приставкою "пост". В залежності від фокусу розгляду його кваліфікують як "постмодерний" відносно до загальнокультурних процесів, "постіндустріальний" по відношенню до розвитку економіки або "постнекласичний" в зв'язку із еволюцією методологічного апарату природничих наук. В кожному випадку фіксується принципове відмежування сучасності від попередніх етапів (або станів) її розвитку. В символічному просторі постмодерної культури відбувається критика та переосмислення класичних (модерних) мисленнєвих фігур, принципів та методологічних процедур. Термін "постіндустріальний" позначає пріоритетний перехід в економіці, в результаті науково-технічної революції, з виробництва товарів до виробництва послуг, що знаменує істотні структурні перетворення в організації суспільства. Наука також заявляє про революційний скачок від класичного до некласичного та постнекласичного типу раціональності, в межах котрого в ситуацію пізнання включається вже не тільки дослідження предмету пізнання та специфічних властивостей суб'єкту, але і ціннісні переконання та світоглядні упередження суб'єкту пізнання. Усі ці процеси свідчать про докорінне переформатування культурної матриці сучасного суспільства. Відповідно, сучасність зустрічається із принципово новими практичними викликами, що потребують відповідної для себе теоретичної концептуалізації. До фаворитів інтелектуальних диспутів можна віднести проблеми глобалізації економіки, трудової міграції, ядерної зброї, забруднення екології, "людинорічності" досліджень біологічних наук, віртуалізації життєвого простору та багато інших. Безумовно адекватна реакція на згадані виклики сучасності не може бути здійснена поза серйозним прорахунком та підбором адекватних аналітичних інструментів. Приставка "пост" не тільки діагностує радикальні трансформації

у практичній площині, але і сигналізує вимогу пошуку нових методологічних підходів у вивченні нагальних проблем сучасності, що дозволили б вибудувати ефективну стратегію їх терапії.

Постійна реактуалізація проблеми "модерну", не зважаючи на численні доробки в цьому напрямку як в західній спеціальній літературі, так і у вітчизняному гуманітарному просторі, виявляється нагальною у зв'язку із незримою присутністю, представленістю модерну в актуальному інтелектуальному горизонті сучасних суспільств. Це особливо актуально для країн, що тільки проходять нелегкий шлях модернізації. Гостроти даній проблемі надає той факт, що із суттєвою трансформацією повсякденних практик в них за інерцією артикуються інтелектуальні побудови класичного стибу. Сучасний суспільний дискурс дуже часто оперує класичними методологічними фігурами при спробі відрефлектувати не характерні для класичного дискурсу проблемні теми. Цим самим ці теми залишаються ніби у сліпій плямі застарілих підходів.

Тема "модерн-постмодерн" глибоко зачіпає і етичний дискурс. Культура постмодерну часто негативно оцінюється представниками уже сформованих та обжитих систем моральності, для котрих постмодерн знаменує собою розпад усіх попередніх цінностей та регулятивних механізмів. В той же час інтелектуальна критика етичних вчень епохи модерну, а також усієї класичної культури, заснованої на метанаративах, побічно показує непридатність як модерної, так і традиційної моральності для вирішення принципово нових моральних проблем, з котрими зіштовхнулися сучасні суспільства. "Існування "відкритих проблем" прикладної етики багато в чому пов'язане із неможливістю однозначно вирішити їх на ґрунті класичних моральнісних практик" [1].

Дискусія щодо "модерну" та кристалізація постмодерністських позицій, як було сказано, знаходиться в центрі